

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационен труд за вътрешна защита към катедра „Културология“, Югозападен
Университет „Неофит Рилски“ на Пролет Трифонова
с тема ,Театрален мениджмънт. Възможности за развитие на частния театър в
България‘

от доц. д-р Живка Бушева

Дисертацията на Пролет Трифонова е посветена на тема, която става актуална за управлението на театралните организации и за частната художествената практика в България едва през последните десетилетия. А това е така, защото междуременно се появи нуждата от осмисляне и прилагане на мениджмънта и с оглед на българската театрална традиция, от една страна, както и от друга, по отношение на това, да се формулира по-ясно самият проблем на управление, който стои в основата на предлагания текст. Трудът предлага по свой начин фактологичната база и сумира разсъжденията на български театрални специалисти относно една тематика, която по редица причини остава все още недостатъчно проучена в специализираната ни литература.

Дисертационният труд е структуриран в увод, четири глави, заключение, библиография (137 източника на български, руски и английски език), и две приложения в рамките на 245 страници. Приложенията са непосредствено свързани с направеното емпирично изследване в работата и осигурява необходима основа за направените изводи и затова следва да се разглеждат като неразделна част от дисертационния труд. За разработването му са използвани 137 библиографски източници на български и чуждестранни автори. За целите на анализирането и обобщаването на събраните данни от емпиричното проучване, са съставени таблици, онагледяващи мнения и оценки на театрални специалисти и оценки на тенденции в театралната система в страната, а така също и собствени наблюденията на докторантката.

Методологията представлява систематизиране и анализ на публикации на различни автори, исторически и документи в областта на сценичните изкуства и културната политика. Разгледана е теоретичната литература в областта на поставената проблематика с позоваване както на чужди, така и на български автори. Друга част от

методологията на изследването са сравнителният коментар, критичното осмисляне на електронни ресурси и специални уебсайтове, свързани с темата. Използван е теоретичен анализ, приложен при съставянето на основните дефиниции, теоретичните рамки което служи за отправна точка за последващите етапи в дисертационния труд.

В първата глава *„Исторически преглед и развитие на театъра в България“* Пролет Трифонова се занимава с отделните периоди в развитието на българския театър. Историческият преглед се съотнася до предходните периоди на българския театър – от Възраждането до края на ХХти век. Използвани са изследвания на автори като Маргарита Добрева, Пенчо Пенчев, Дабристилова-Добрева, Виолета Дечева. В края на тази глава е отразено и реструктурирането театралната система, което идва с промените след 1990 година с налагането на нов модел, нова драматургия, появата на частни театрални формирования и експериментиране с нови идеи. Идентифицирани са процеси както на реструктуриране на средата, обсъждат се въпроси на свободата с поставянето на автори, недопускани в репертоарите на театрите преди това, но и с оглед и на появата на комерсиалния театър и на булевардните автори. Всичко това оказва значително влияние върху културния живот у нас.

Втората глава, „*Същност и характеристики на театралния мениджмънт*“ е посветена на управлението и менажирането на сценичните изкуства, и най-вече на театъра, който има своите дългогодишни традиции и, както се посочва в дисертационния труд, претърпява еволюция в своето управление, в репертоара, във формите и начините на финансиране. Положително качество на текста е обстоятелството, че като правило се изследва както самия театър, така и тенденциите в средата, в която той функционира и има своето обществено въздействие.

Същевременно, дисертантката се опира на теоретичните изследвания на утвърдени автори като Уилям Баумол и Уилям Боуен, Франсис Рейд, Стивън Лангли, които са дали някои от основните разсъждения относно театралния мениджмънт и съществуването му в пазарна среда. Има познание и относно българската литература – Биляна Томова, Татяна Стоичкова, Лидия Върбанова, Иван Кабаков и др.. В тази част се обобщава широк кръг от теми и проблеми – особеностите в управлението на театъра, финансирането на държавните, общинските и частните театри и трудностите, с които се сблъскват театрите, поставени в нелеките условия на търсенето на различни източници на финанси, трудностите при държавното и общинското подпомагане и свободния пазар, финансиране чрез дарителство и спонсорство в изкуствата и в театъра. Очертани са специфичните трудности, пред които е изправен театралният сектор от репертоарната политика и вкусовете на публиката като част от театралния мениджмънт до формите и начини на популяризиране чрез професионални комуникации, публичност и реклама. Освен да "превежда" театралната идея на точния език на икономиката и управлението, театралният мениджър в частната сфера решава трудни проблеми - прави цялостна оценка на необходимите ресурси, осигурява финансови средства, оценява собствените и външните финанси, избира и мотивира творческия екип, включително и технически такъв, развива подходяща сценична и организационна форма, селектира произведения за поставяне, избира съответно място за постановки; обсъжда и прилага стратегии за привличане и на публиката, осъществява връзката между сценичната продукция и аудиторията.

Стратегиите на частните театрални организации са силно зависими и от бизнес средата и от пазара, но и от факторите на културната динамика и потребление, съществуващите в страната културнополитически условия. По-нататък анализът е за моделите и видовете на финансиране - пряко финансиране: бюджетна, капитална, проектна субсидии, както и непряко подпомагане под формата на данъчни облекчения за дарения, спонсорство и други видове финансиране в полза на театралните

организации. В частта за маркетинга и комуникационните средства в театъра авторката показва добри познания.

В трета глава, озаглавена „*Роля и значение на театралните школи*“ се обръща внимание на многобройните и разнообразни форми на изява и на взаимодействие между официалните институции и театралните школи, като се очертава мястото и ролята на театъра в процеса на образованието. Последователно се изследва влиянието на театралното изкуство върху децата и тяхното възпитание посредством анализа на театралните школи във взаимодействието между театър и обучение. Ролята на театралните школи Пролет Трифонова вижда по посока развитието на творческото начало в детето, разширяване на цялостната му култура и формиране на чувство за идентификация и емпатия. Но също така подчертава и значението на театралните школи за развитието на бъдещата театрална публика, които са и своего рода инкубатори за таланти и въодушевени личности. Както самата авторка отбелязва, театърът би могъл да бъде изключително адаптивен към различно учебно съдържание, подходящ е за различни образователни единици, и може да има изключително въздействие върху стимулиране на творческите заложби и емоционалността на детето. Изводите и наблюденията за театралните школи имат своето значение и поради факта, че дисертантката има своите лични опит, знания и ангажираност в непосредствената си работа с най-младите в редица театрални школи в Югозападна България.

В тази част се засягат и въпроси за възможностите за подготовка и реализация на театралните кадри и необходимостта от обучение по театрален мениджмънт във висшите училища.

В четвърта глава „*Емпирично изследване на театралното пространство*“ са анализирани резултати от проведено анкетно проучване сред театрални професионалисти, експерти и мениджъри в българския театър. Представени са методологическите аспекти на емпиричното проучване, описано е провеждането му, както и са посочени цел, предмет и обект на изследването, основната работна хипотеза, използваните методи за набиране на количествена информация, извадката, както и методиката на подбор на респондентите и методът за обработка на получените данни. Получените и представени резултати позволяват на Пролет Трифонова да изведе предварително поставената задача и да направи необходимите обобщения. Чрез предварително изготвения въпросник се търси информация за основните проблематични области по отношение на театралната дейност, за очакванията и нагласите на експертите във връзка с възможностите за равнопоставеност на

различните театрални организации. Изводът, който се прави е, че театралните школи изпитват различни трудности в своята работа, като причините са многопосочни: финансова несигурност, неразвит пазар и силното, невинаги благоприятно влияние на средата. След обработка резултатите са представени в графична форма и са направени редица изводи, които се отнасят до естеството на работа на частните и държавните театри, до тяхната равнопоставеност, необходимостта от по-добро финансиране, промяна в различните практики при администрирането на театралната дейност, законодателни промени и необходимост от национална културна стратегия. На основата на споделените мнения от респондентите, както и на личен опит и продължителна работа в театрална среда, докторантката подчертава необходимостта от нова система на работа, свързана с промяна на принципите на културната политика и институционалната структура на частния театър. Акцентира се на нуждата от разработването на система от регулации и стимули, която да може да съдейства за изграждане и поддържане на националната театрална мрежа и да стимулира мобилността на театралните представления, с цел достигане на театралното изкуство до възможно най-много места и публики. Именно театралният мениджмънт би допринесъл за осъществяване на промяната и за привличане на добри специалисти в администрирането на театралното изкуство.

В заключение, бих отбелязала и приносите на Пролет Трифонова:

Анализирани са подходите в теорията и практиката на театралния мениджмънт в частния сектор.

Показано е значението на теорията и практиката в областта на развитие на театралния мениджмънт.

Изяснена е същността на театралния мениджмънт в неговото съвременно развитие, изведени са управленските характеристики и подходи; подчертани са конкретни управленски действия, които биха съдействали за развитието на театралната мрежа у нас.

Интерпретирана е театралната ситуация в България, в нейния обхват от обществени/ държавни и частни театри.

Разкрита е основната проблематика в областта на сценичните изкуства,

Разгледани са подходите и критериите за въвеждане на професионални комуникации в театъра;

Авторефератът правилно отразява съдържанието на дисертацията и приносите на дисертационния труд.

Като отчитам приносните моменти, обхватността и изчерпателността на подхода, добросъвестността на авторката, проявени при написването на труда, предлагам с пълна убеденост на уважаемото научно жури да присъди на Пролет Трифонова образователната и научна степен „Доктор”.

София, 30.10.2023 год.

д-р Живка Бушева

доц.